

Utsjoen kk. yhteisen vesialueen osakaskunta
c/o Mika Aikio, puheenjohtaja
Äimäjoentie 7
99980 Utsjoki

LAUSUNTO

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30, 00023 VALTIONEUVOSTO
kirjaamo@mmm.fi

Asia: Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle kalastuksesta tenojoen vesitössä norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta.

Viite: Lausuntopyyntö 13.11.2020, VN/15988/2020, VN/15988/2020-MMM

Johdanto

Utsjoen kk. osakaskunta on seurannut aktiivisesti Tenon kalastuksen säätelyä ja hallintoa nykyisen kalastussopimuksen ajalta ja huomioi valitettavan negatiivisen kehityksen suunnan kalastusoikeuksien haltioitten asemasta, joitakin valonpilkahduksiakin on, niin kuin esitetystä lainmuutoksessakin. Kyseisellä lainmuutoksella on tarkoitus selventää Tenon kalatalousalueelle siirtyviä tehtäviä ja samalla mahdollistaa niitä. Toivottavasti taloudelliset resurssit järjestetään riittävässä määrin, koska Utsjoen kk. osakaskunta ei ole valmis sijoittamaan rahavarantoja, joita Tenon lupatuloista kertyy.

Laki kalastuksesta Tenojoen vesitössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta (jäljempänä **Tenojoen voimaansaattamislaki**) on hyväksytty eduskunnassa 24.3.2017 (176/2017). Nyt lausunnon kohteena on tähän lakiin esitettävät muutokset.

Tenon kalastusta on säännelty vuosikymmenien ajan Suomen ja Norjan välisellä sopimuksella. Kummallakin maalla on omat kalastuslakinsa, mutta Tenon kalastukseen sääntelyssä niiden merkitys on toissijainen. **Sopimuksessa on säännelty erikseen virkistyskalastusta ja verkkokalastusta.** Nämä kalastusoikeudet ovat olleet valtioiden välisessä sopimuksessa aina selkeästi erillään. Saamelaisen perinteinen kalastuskulttuuri liittyy verkkokalastukseen ja pitää sisällään lohivadot, ajoverkkokalastuksen eli kulkutuksen ja seisovat verkot.

Paikalliset asukkaat ovat Suomen ja Norjan sopimuksen mukaan voineet ostaa koko kesän pyyntikauden voimassa olevia hinnaltaan huokeita virkistyskalastuslupia ja ulkokuntalaiset

puolestaan selvästi kalliimpia vuorokausikohtaisia lupia. **Virkistyskalastusluvilla ei ole mitään yhteyttä kiinteistöjen omistuksiin.**

Verkkokalastusoikeudet poikkeavat hieman Suomen ja Norjan välillä. **Suomessa verkkokalastusoikeudet ovat kiinteistörekisteriin isojaossa tai erityisissä kiinteistötoimituksissa (esim. porotilojen perustamiset) kiinteistöille merkityt kalastusoikeudet (esim. yksilöity patopaikka).** Vuoteen 2016 saakka ulkokuntalaisilla kiinteistönomistajilla oli mahdollista saada manttaalikalastuslupa, joka oikeutti käyttämään kiinteistön omistukseen perustuvia verkkokalastusoikeuksia. Tämän oikeuden poistaminen vuonna 2017 tarkoitti sitä, että Utsjoelta muuttaneilta saamelaisilta vietiin oikeus harjoittaa perinteistä saamelaista kalastusta eikä heillä ollut mahdollista siirtää sitä enää seuraaville sukupolville. Ulkokuntalaisten perintönä saamien omistusosuus Utsjoen neljän eri osakaskunnan tiloista on noin 35 % ja suurin osa heistä on saamelaisia.

Tenojoen kalastussopimuksen (Suomen ja Norjan välinen sopimus kalastuksesta Tenojoen vesistöissä SopS 42/2017) vähensi Tenojoen virkistyskalastuslupien määrän kolmanneksella aiempaan verrattuna. Lupia myytiin vuoteen 2016 saakka ilman vuosittaisia rajoituksia keskimäärin 33 000 ja vuodesta 2017 alkaen sekä Norja että Suomi ovat voineet kumpikin myydä enintään 11 000 lupaa. Tämän johdosta lupia ei enää ole riittänyt kaikille Tenolle kalaan haluaville. Tätä niukkuutta jaettaessa epäonnistuttiin lähes totaalisesti Tenon voimaansaattamislakia vuonna 2017 säädettäessä. Nyt lausunnolla olevan lakiluonnoksen hyväksymisellä tilannetta pahennettaisiin entisestään.

Vuonna 2017 ulkokuntalaisten verkkokalastusoikeuden poistamisen kompensatioksi Tenon voimaansaattamislakia säädettiin kiinteistön omistajien erityinen kalastuslupakiintiö virkistyskalastuslupiin. Norjassa tällaista järjestelmää ei ole ja norjalaiset ovat kritisoineet menettelyä sekä vaatineet asiasta valtakunnantason neuvotteluja. Verkkokalastusoikeuksien poistaminen kohdistuu pääosin saamelaisiin. Erityisessä kalastuskiintiössä suurimmat edunsaajat ovat pienten kiinteistöjen omistajat, joista suurin ovat kantasuomalaisia. Järjestelyllä saamelaiset ovat menettäneet oikeuksiaan ja kantasuomaisten oikeuksia on lisätty.

Edellä selostetut ongelmat ja ristiriidat on mahdollista ratkaista varsin yksinkertaisella muutoksella. **Palautetaan ulkokuntalaisten kiinteistönomistajilla mahdollisuus käyttää kiinteistön omistukseen perustuvia kalastusoikeuksia sekä poistetaan erityinen kalastuslupakiintiö. Tällä turvataan täysimääräisesti ulkokuntalaisten kiinteistönomistajien perustuslailliset oikeudet ja samalla turvataan ulkokuntalaisten saamelaisille oikeudet perinteisen Tenon kalastukseen sekä perinteen jatkuminen seuraaville sukupolville.**

Tämä **muutos ei lisää kalastuspainetta**, koska verkkokalastusoikeudet eivät lisääny kiinteistöjä jaettaessa ja mikäli osuuksia on luovutettu emä- tai porotiloja jaettaessa, niin kyseisten osuuksien omistajien on keskenään sovittava, miten he käyttävät näitä oikeuksia. Tosiasiassa vain ulkopaikkakuntalaiset saamelaiset voisivat käyttää perinteisiä verkkokalastusoikeuksia, koska muilla ulkopaikkakuntalaisilla osuudet eivät käytännössä riittäisi verkkokalastusoikeuksien käyttämiseen eikä heillä ole myöskään osaamista eikä tarvittavia välielimiä esim. pato- ja kulkutuskalastukseen. Virkistyskalastuslupien määrä pysyisi myös ennallaan ja ne olisivat yhdenvertaisesti kaikkien kalastajien saatavissa

Lausunto

Utsjoen kk. osakaskunta kiittää lausunnonantomahdollisuudesta.

Osakaskunta näkee selkeänä parannuksena paikkakuntalasten alle 18-vuotiaitten lasten kalastuslupien maksuttomiksi muuttamisessa. Kyseisellä parannetaan paikkakuntalaisten lasten kalastusmahdollisuutta ja samalla edistetään saamelaisen kulttuuriin siirtyminen sukupolvelta toiselle. Kuitenkin osakaskunta näkee ongelmaksi, ne saamelaislapset, jotka asuvat Teno-laakson ulkopuolella ja heidän mahdollisuuttaan harjoittaa kalastusta. He ovat tässä väliinputoajia, joka ei ole hyväksyttävää. Jotta virhe korjaantuisi, lasten täytyisi saada harjoittaa kalastusta/kulttuuriaan vanhempien sukupolvien kanssa.

Huomioitavaa on myös se, että saamelaislapsista asuu 70 % saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, eli se kertoo osaltaan väliinputoajien suuresta määrästä.

Tämä on kuitenkin selkeä parannus ja vähentää syrjintää, mutta ei poista sitä kokonaan.

Suomessa syrjintä mm. iän perusteella on lähtökohtaisesti kielletty.

Samalainen määräys sisältyy YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista, joita Suomen valtio on sitoutunut noudattamaan. *Sopimuksen 30 artiklan mukaan niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvalta lapselta ei saa kieltää*

oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

12 §. Erityinen kalastuslupakiintiö.

Erityinen kalastuslupakiintiö tuli voimaan Tenon voimaansaattamislaissa (176/2017) vuonna 2017. Kiintiön keskeisenä perusteena oli, että sillä turvataan ulkopaikkakunnalla asuvien saamelaisten kalastuskulttuurin säilyttäminen myös Utsjoelta poismuuttaneille saamelaisille. Valitettavasti tämä tavoite ei ole toteutunut ja se on tuonut etuja etenkin kantasuomalaisille, jotka omistavat pieniä kiinteistöjä.

Lainmuutoksen perusteluosiossa selvitys kalastusoikeuden jakautumisesta ulkopaikkakuntalaisten ja paikkakuntalaisten välillä osakaskunta näkee selkeitä virheitä. Selvityksen perusteella ulkopaikkakuntalaiset kiinteistönomistajat omistaisivat 44 % kaikista kalastusoikeuksista. Selvitys perustuu ilmeisesti osuuksiin yhteisiin vesialueisiin (osuus osakaskunnassa), eikä tässä ole otettu selvitykseen mukaan erityiset etuudet, eikä erityisperusteiset etuudet.

Em. etuudet on olennaisia kiinteistölle kuuluvia omistuksia ja myös kalastusoikeuksia, jotka olisi otettava huomioon määriteltävä omistusoikeuksien jakautumisessa.

Osakaskunta on myös tehnyt laskelman omistuksen jakautumisesta ja tämän laskelman tulos on, että ulkopaikkakuntalaiset, jotka ovat ostaneet kiinteistön, heidän omistusosuutensa on 7 % kokonaisosuusluvusta Utsjoen kk:n osakaskunnassa.

Täten Tenon kalastussäännön 5 §:ssä määritelty enintään kolmasosan varaaminen erityisen kalastuslupakiintiöön matkailulupien kiintiöstä on ylimitoitettu, verrattuna ulkopaikkakuntalaisten omistuksen määrään.

Osakaskunnan mielestä oikeudenmukainen ja mikä vastaisi todellisen omistamisen määrää, kyseisen kiintiö olisi oltava enintään 15 % matkailijoitten lupakiintiöstä.

Toisen puoliskon erityisen kalastuslupa kiintiöinnistä (15 %) voitaisiin varata paikallisten matkailuyrittäjien käyttöön ja nämä luvat olisivat hinnoiltaan normaaleja matkailulupia.

Nämä luvat olisivat varattavissa hyvissä ajoin ennen kalastuskautta ja em. lupien varaamiseen pitäisi täyttää tietyt ehdot esim. yritys on kirjattu paikkakunnalle, majoitustoimintaa oltava, kalastusoikeuden haltija/omistaja. Esittämämme kiintiö mahdollistaisi paremmin yritysasiakkaitten saamisen paikallisten yrityksiin vieraaksi.

Lisäksi erityisen kalastuslupakiintiöön kuuluvien lupien hinnoittelua osakaskunnan mielestä pitäisi muuttaa sellaiseksi, että se kattaisi luvanmyyntikulut ja mahdollistaisi edes pienen korvauksen vesialueen käytöstä/rasituksesta, tällä hetkellä em. luvalla kalastajat hyödyntävät osakaskunnan vesialueita ilmaiseksi. Osakaskunta esittää 100 % korotusta erityislupien hintoihin.

Merkittävä osa Utsjoelta muuttaneista saamelaisista eivät omista kiinteistöjä Utsjoella eivät siten voi käyttää suoraan omistuksensa perusteella erityisen kalastuslupakiintiötä. Useimmat heistä ovat luopuneet kiinteistöistä sisarustensa tai muiden sukulaisten hyväksi. Nämä saamelaiset ovat voineet saada kalastuslupia erityisestä kalastuskiintiöstä vuokraamalla kalastusoikeuksia kiinteistöjä omistavilta Utsjoella asuvilta sukulaisiltaan. Nyt valmisteilla olevan hallituksen esityksessä on asiassa todettu seuraavaa: ”Epätarkoituksenmukaisella käytöllä tarkoitetaan kiintiöön kuuluvien lupien ostoa paikkakuntalaiselle kuuluvan kalastusoikeuden vuokrauksen avulla.” Tällä perusteella lakiehdotuksessa esitetään poistettavaksi paikkakunnalla asuvien kiinteistönomistajilta kalastusoikeuksien vuokraaminen. Suurin osa paikkakunnalla asuvista kiinteistönomistajista ovat saamelaisia. Tämä loukkaa saamelaisten oikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisillä sopimuksilla ja Suomen perustuslain 17 §:ssä. Se loukkaa myös perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuutta ja 15 §:n omaisuudensuojaa.

Nyt valmisteilla olevan hallituksen esityksessä on kalastusoikeuksien vuokraamisen todettu seuraavaa: ”Tästä on aiheutunut tilanne, jossa paikkakuntalaiset vuokraavat osan kalastusoikeudestaan ja kalastavat edelleen myös itselle jäävällä osuudella. Järjestely mahdollistaa vuokrasopimuksen molempien osapuolten yhtäaikaisen kalastuksen ilman, että kummankaan kalastusoikeuden määrä käytännössä vähenee. Tämä aiheuttaa ylikalastusta suhteessa kalastusoikeuden määrään ja loukkaa ulkopaikkakuntalaisten omistajien omaisuudensuojaa pienentämällä heille kohdennetun kiintiön määrää paikkakuntalaisen kalastusoikeuden perusteella. Kiintiöön kuuluvan luvan saisi edelleen ostaa vuokratun kalastusoikeuden perusteella.”

- Tältä osin kyse on tietoisesta kahden täysin eri asian yhdistämisestä ja siitä aikaansaataavasta virheellisestä mielikuvasta. Paikkakuntalaisten virkistyskalastusoikeus perustuu paikkakunnalla asumiseen, eikä sillä ole mitään yhteyttä kiinteistön omistukseen eikä erityiseen kalastuslupakiintiöön. Esitetty perustelu ”paikkakuntalaiset vuokraavat osan kalastusoikeuksiaan ja kalastavat edelleen myös itselle jäävällä osuudella” on törkeän virheellinen väite.
- Yhtä törkeän virheellinen väite on se, että paikallisten vuokraamat kalastusoikeudet aiheuttaisivat ylikalastusta. Erityisen kalastuslupakiintiön määrä on vakio eikä sillä ole merkitystä, onko lupa lunastettu ulkopaikkakuntalaisen vaiko paikkakuntalaisen kiinteistönomistajan osakkuusluvulla.
- Tässä kohtaa on nostettu esiin ulkopaikkakuntalaisten kiinteistön omistajien omaisuudensuoja. Virkistyskalastusluvulla ei ole mitään yhteyttä kiinteistöjen omistukseen, joten mitään omaisuudensuojan loukkaustakaan ei voi olla. Vain

verkkokalastusoikeudet ovat kytköksissä kiinteistön omistukseen. Tässä kohtaa ei käsitellä millään lailla verkkokalastusoikeuksia.

- Erityisellä kalastusoikeus antaa oikeuksia erityisesti kalastusta harrastaville kantasuomalaisille ulkokuntalaisille, jotka omistavat vähäisen määrän Utsjoen kiinteistöjen manttaalien kokonaismäärästä. Erikoista on se, että omaisuudensuoja nousee esiin heti, kun asia koskee vähäisessäkin määrin pääosin muita kuin saamelaisia.

Lakiesityksen mukaan 0,5 osakkuusluvulla on mahdollista lunastaa yksi lupa erityisestä lupakiintiöstä ja seuraaviin lupiin vaaditaan 6 yksikön osakkuuslukua. Utsjoen neljässä kalastuskunnassa osakkuuslukujen yhteismäärä on noin 68 000, josta paikkakuntalaisten hallussa noin 38 000 ja ulkokuntalaisilla noin 30 000. Ensimmäinen luvan saantia 0,5 osakkuusluvulla on peruteltu lakiesityksessä sillä, että Utsjoella on ”suuri joukko kiinteistöjä, joiden omistusosuus on hyvin pieni”. Tässä joukossa on hyvin vähän saamelaisia, joten esitys tosiasiaa loukkaa saamelaisten oikeuksia (perustuslain 6, 15 ja 17 §). Jos jokaisessa luvassa edellytettäisiin kuuden yksikön osakkuuslukua, niin erityisestä lupakiintiöstä voitaisiin myöntää yli 11 000 lupaa. Tähän saakka jaossa on ollut 3 300 lupaa. Mikäli haluttaisiin täysin oikeudenmukainen ja jokaisen oikeudet yhdenvertaisesti turvaava järjestelmä, niin yhteen erityisen lupakiintiön luvan edellytyksenä pitäisi olla 21 yksikön osakkuusluku. Tässä mielessä ensimmäisen luvan saaminen 0,5 osakkuusluvulla loukkaa muiden kiinteistön omistajien oikeuksia. Suurin osa näistä pienten kiinteistöjen ”mökkitonntien” omistajina ovat kantasuomalaiset.

Lakiesityksessä esitetään, että yksittäisen kiinteistön kalastusoikeuden perusteella olisi mahdollista ostaa enintään 130 erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvaa lupaa vuodessa. Esitettyjen perusteluiden mukaan määrä mahdollistaisi kahden henkilön kalastamisen koko vapakalastuskauden ajan. Tällä määrällä kalastusoikeutta katsotaan turvattavan riittävästi myös suuria määriä omistavien ulkopaikkakuntalaisten omistusoikeuteen kuuluva kalastusoikeuden käyttö. Esitystä on perusteltu myös kiintiön jakautumisella aiempaa tarkoituksenmukaisemmin siihen oikeutettujen kalastusoikeuden haltijoiden kesken.

- Koska lakiesityksessä erityinen kalastuslupakiintiö on vain ulkokuntalaisten käytössä, niin rajoitus koskisi tiettävästi vain kiinteistöä (Ollila 890–401–43–4). Kyseisen tilan omistajina ovat kuusi saamelaista sisarusta, joista viisi asuu muulla kuin Utsjoella. Lakiesityksen mukaan kukin heistä saisi vain 26 lupaa. Jos puolisoiden lisäksi perheessä on kaksi lasta, niin he pystyisivät kalastamaan vain viikon ajan kesässä. Tässä mielessä perusteluissa esitetty väite kahden henkilön kalastamisesta koko vapakalastuskauden ajan on virheellinen sekä ilmeisen tahallinen ja tarkoituksellisesti harhaanjohtava. Rajoitukset kohdistuisivat jälleen kerran vain yksinomaan saamelaisiin ja vain yhteen kiinteistöön. Perustellusti voidaan todeta kyseisen lainkohdan muutoksessa olevan kyse yhteen perheeseen kohdistuvasta vainosta. Rajoitus tarkoittaisi muutaman kymmenen luvan leikkausta tämän kiinteistön erityisen lupakiintiön luvista eli sillä ei olisi kokonaisuuden kannalta mitään merkitystä. Kiinteistön omistajien oikeuksien ja saamelaisen kalastuskulttuurin säilymisen kannalta asialla on kuitenkin erityistä merkitystä.
- Vetoaminen kiintiön jakautumisella aiempaa tarkoituksenmukaisemmin siihen oikeutettujen kalastusoikeuden haltijoiden kesken tarkoittaa yhden kiinteistön omistavien saamelaissisarusten oikeuksien rajoittamista muiden omistajien hyväksi ja edunsaajina olisivat myös muut kuin saamelaiset.

- Esitetty säännös tarkoittaa käytännössä sitä, että saamelaisten kiinteistönomistus ei nauti perustuslain 15 §:ssä turvattua omaisuudensuojaa.

Tenon kalastusluvista saaduista tuloista kalastuskunnat tulouttavat merkittävän osakastiloille osakkuuslukujen mukaisessa suhteessa. Erityisen kalastuslupakiintiön luvissa ensimmäinen lupa myönnetään 0,5 osakkuusluvulla eli pienet tilat saavat tästä selvää etua eikä tätä jo kertaalleen saatua etua huomioida kalastuslupatuloja jaettaessa. Näistä tiloista suurin osa on muiden kuin saamelaisten omistuksessa eli näitä omistajia suositaan perusteettomasti saamelaisten kustannuksella.

Esityksessä ei mitenkään perustella, miksi erityisen kalastuslupakiintiön määrää on nostettu 366:lla eli reilulla 10 %:lla aiempaan verrattuna. Aiemmin määrä oli 3 300 ja nyt esitetään 3 666. Samalla on selkeästi esitetty rajoituksia saamelaisten oikeuksia erityisessä lupakiintiössä, kuten edellä on selostettu.

Muilta osin Utsjoen kk:n osakaskunnalla ei lausuttavaa muutosehdotuksiin.

Utsjoella 27.12.2020

Mika Aikio

Utsjoen kk:n yhteisen vesialueen osakaskunnan puheenjohtaja